

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 6 Jild 4

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 6 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Науризбаева Нуржамал Қудайбергенова

TURKISTONDA OILA VA NIKOH MUNOSABATLARINING O'ZIGA XOS JIHATLARI VA ROSSIYA IMPERIYASI BOSQINIDAN KEYIN MINTAQADA YUZ BERGAN DEMOGRAFIK JARAYONLAR 14-22

Ortiqov Yosin Abdulboqiyevich

DUNGANSHUNOSLIK TADQIQOTLARI TARIXSHUNOSLIGI (1990-2023) 23-34

Бобожонова Феруза Хаятовна

СОВЕТ ҲОКИМИЯТИ ДАВРИДА ҚҲЙИ ВА ЎРТА ЗАРАФШОН ВОҲАСИДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ 35-40

Halimov Tal'at

XX ASRNING 20-30 YILLARIDAGI QULOQLASHTIRISH SIYOSATI VA UNING SALBIY OQIBATLARI (BUXORO VILOYATI MISOLIDA) 41-45

Ilhomov Ziyovutdin Adxamovich, Shukurov Rustam Jo'raqulovich

ALEKSANDR BEKOVICH-CHERKASSKIY EKSPEDITSIYASINING BA'ZI TAFSILOTLARI: EKSPEDITSIYANING BOSHLANISHI 46-54

Tilavova Shahnoza Salohitdinovna

MA'RIFATPARVARLARNING MATONATLI AYOLI XAYRINISO MAJIDXONOVA (1905-1937) HAYOTI VA FAOLIYATIGA CHIZGILAR 55-59

Жайнаров Обиджон Ҳамид ўғли

XX АСР 20-ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА АДВОКАТУРА ТИЗИМИДАГИ ЎЗГАРИШЛАР (ФАРҲОНА ВИЛОЯТИ МИСОЛИДА) 60-64

Toshpo'latov Mamadali Zaynidin o'g'li

NUROTA TUMANI YOSHLARINI QO'LLAB-QUVVATLASH YUZASIDAN AMALGA OSHIRILGAN CHORA-TADBIRLARNING TARIXIY TAHLILI (2017-2024) 65-73

Umarov Baxtishod

SOMONIYLAR DAVRIDA BUXORODA ILM-FAN RIVOJI (TARIX VA TIBBIYOT MISOLIDA).. 74-79

Ўўлдошев Салимжон Валиевич

ИНТЕГРАЦИЯЛАШУВ ЖАРАЁНЛАРИ ВА ХАЛҚ ЎЙИНЛАРИ 80-85

Askarov Azimjon Odiljon o'g'li

O'RTA OSIYODAGI ANGLIYA-ROSSIYA RAQOBATINING TARIXIY KONTEKSTI VA KATTA O'YIN SIYOSATINING VUJUDGA KELISHI 86-91

Eshchanov Hurmat Matnazarovich

O'ZBEKISTON HUDUDI BRONZA DAVRIDA TOPOGRAFIK XUSUSIYATLARNI ETNIK JARAYONLARI KARTOGRAFIYASI..... 92-95

Azamatova Gulmira Bayirbekovna

O'ZBEKISTONDA AHOLI MIGRATSIYASI VA UNGA TA'SIR ETGAN IJTIMOYIYQIQTISODIY

OMILLAR	96-100
<i>Raimov Mamasoat Safar o'g'li</i> ESKI TERMIZ HAQIDA TARIXIY MA'LUMOTLAR	101-105
<i>Usmanov Jahongir Xo'jaqulovich</i> MARKAZIY OSIYO TARIXSHUNOSLIGIDA ILK ILMIY QARASHLARNING SHAKLLANISHI	106-109
<i>Usmanova Inobat Ibragimovna</i> PROCESSES OF GEOGRAPHICAL LOCATION OF THE IRON AGE POPULATION OF UZBEKISTAN	110-115
<i>Bekmirzayev Islomjon Ibrohim o'g'li</i> O'RTA G'OVASOY HUDUDI QADIMGI DAVR AHOLI TURAR-JOYLARI XUSUSIDA AYRIM MULOHAZALAR	116-120
<i>Gadoyev Dadaxon Xayrulloevich</i> BUXORDAGI "MASJIDI BALAND" MASJIDI QURILISHI VA TARIXI	121-125
<i>Rajabova Sabohat Bobirovna</i> IQTISODIY HAYOTDA TADBIRKOR AYOLLARNING TUTGAN O'RNI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	126-132
<i>Aloxunov Alisher Ahmadjonovich</i> ARXELOGIYADA GEOGRAFIK AXBOROT TIZIMLARIDAN FOYDALANISHNING ASOSIY IMKONIYATLARI XUSUSIDA	133-138
<i>Sharopov Saidusmon Saidaxmadovich</i> XIX ASR OXIRI VA XX ASR BOSHLARIDA BUXORO AMIRLIGINING JANUBISHARQIY HUDUDI SHAHARLARI, XUSUSAN QARSHI, SHAHRISABZ VA KITOB SHAHARLARINI RUS TARIXCHILARI ASARLARIDA YORITILISHI	139-144
<i>Axmedova Gulchehra O'skinovna</i> SHEROBOD VOHASI NOMODDIY MADANIYATI DURDONALARI	145-149
<i>Abduraximov Husniddin</i> O'ZBEKISTON VA AVSTRIYA RESPUBLIKASI O'RTASIDA INVESTITSIYAVIY, HUQUQIY HAMDA ILM-FAN SOHASIDA HAMKORLIKNING MUSTAHKAMLANISHI	150-158
<i>Turopova Mohidil Turdiyevna</i> O'ZBEKISTON JUNUBIY HUDUDLARI TOPONIMIKASINING TABIAT BILAN BOG'LIQLIGI VA URF-ODATLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	159-163
<i>Annayeva Zarifa Musurmonqulovna</i> EKOLOGIK HOLATNI BARQARORLASHTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI	164-168
<i>Ahmadov Xurshid San'atovich</i> "CHIG'ATOY IMLOSI" VA MILLIY ZIYOLILAR	169-175
<i>Axmadova Nafisa Axmad qizi</i> O'ZBEKISTON VA GERMANIYA MADANIY ALOQALARINING RIVOJLANISHI	176-179

<i>Жумаева Шоҳида Чориевна</i> МУСТАҚИЛЛИК ДАВРИДА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ	180-186
<i>Elmuratova Umida Farxadovna</i> TA'LIM IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISHNING GENDER TENGLIGINI TA'MINLASHGA TA'SIRI	187-191
<i>Nazarov Otabek Muzrobovich</i> XX ASRNING 80-YILLARI QATAG'ONLIK SIYOSATINING SURXONDARYODAGI IJTIMOYIY- IQTISODIY JARAYONLARGA TA'SIRI	192-197
<i>Kupaysinov Ismoyiljon Ahmadjanovich</i> 1950-1990 YILLARDA ANDIJON OBLASTI JAMOAT TRANSPORTI FAOLIYATI VA UNDAGI AYRIM MUAOMMOLARNI MATBUOTDA YORITISHI ("KOMMUNIST" GAZETASI MATERIALLARI MISOLIDA)	198-202
<i>Oripova Laylo Zafarovna</i> O'ZBEKISTON YOZUVCHILAR UYUSHMASI FAOLIYATI TARIXIGA NAZAR	203-207
08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI	
<i>Magsud Azad Guliyev</i> OZARBAYJONDA YASHIL ENERGIYAGA O'TISH: SO'ROQ NATIJALARINI TAHLIL QILISH	208-214
<i>Глазова Марина Викторовна</i> ВКЛАД «ЗЕЛЕНОВОГО» УЧЁТА В ФИНАНСОВОМ МЕНЕДЖМЕНТЕ В УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ КОМПАНИЙ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ В УЗБЕКИСТАНЕ: МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ	215-231
<i>Oratov Jaxongir Jurayevich</i> RAQAMLI INNOVATSIYALAR DAVRIDA MOLIYAVIY BARQARORLIKNI VAHOLASHDA EKONOMETRIK MODELLAR	232-238
<i>Шадиева Дилдора Хамидовна</i> БАНК СОҲАСИГА РАҚАМЛАШТИРИШ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ ТАЪСИР	239-243
<i>Umronov Eldorbek Sodirovich</i> TURISTIK KORXONALARDA TADBIRKORLIK FAOLIYATI RAQOBATBARDOSHLIGINI VAHOLASH	244-255
<i>Sattarov Umirzoq Normengovich</i> MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA TRANSFORMATSIYALASH JARAYONI... ..	256-262
<i>Хамдамов Шавкат Комилович</i> СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА И БОРЬБА С БЕДНОСТЬЮ: СТРАТЕГИИ ФИНАНСИРОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	263-267
<i>Хайитов Жамшид Холвоевич</i> ИҚТИСОДИЁТДА ОБОДОНЛАШТИРИШ ХИЗМАТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ – ДАВР ТАЛАБИ	268-272
<i>Xurramov Azamat Fayzullayevich</i> BOZOR IQTISODIYOTI SHAROITIDA UY XO'JALIGI SEKTORINING O'RNI VA AHAMIYATI	273-278

Алимханова Нигора Алимхановна
 ТОВАР-МОДДИЙ ЗАХИРАЛАР АУДИТИДА ТАҲЛИЛИЙ АМАЛЛАРНИ ҚЎЛАШ 279-287

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Жумаев Ойбек Маратович
 О‘ЗБЕКИСТОНДА КАМБАГ‘АЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ ДИНАМИКАСИНИНГ ИЖТИМОИЙ-СИЙOSIY
 ИНАТЛАРИ 288-296

Наврўзова Гулчеҳра Нигматовна
 ХОЖА АҲРОР ТАЪЛИМОТИДА ИНСОНИЙ ҲАҚИҚАТ МАСАЛАСИ 297-302

Хайридинов Аббосхон Анварович
 ҒАРБ МАДАНИЯТИНИ ОММАЛАШИШИГА ИЧКИ ОМИЛЛАР ТАЪСИРИ 303-311

Мухамеджанова Лалихон
 АХЛОҚНИНГ ЖАМИЯТДАГИ ТРАНСФОРМАЦИОН ВА БАРҚАРОРЛАШТИРУВЧИ
 ФУНКЦИЯЛАРИ 312-317

То‘ева Муҳаййо Шuhrat qizi
 О‘ЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASINING YANGILANISH JARAYONIDA XOTINQIZLAR INNOVATSION
 ТАФАККУРИНИ OSHIRISH VA FAOLLASHUVI BORASIDAGI SIYOSATI:UMUMNAZARIY
 ТАHLILLAR..... 318-322

Ro‘zimurodov Siroj Madatovich
 OILANING IJTIMOIIY-IQTISODIY MUNOSABATLARNI SHAKLLANTIRISHDA MA’NAVIY-
 AXLOQIY TARBIYANING TA’SIRI 323-326

Ravshanov Ulug'bek Rahbarovich
 AXBOROT GLOBALLASHUVI SHAROITIDA YOSHLARDA MILLIY O‘ZLIKNI TARBIYALASH
 MASALALARI 327-332

Allayarova Marxabo Mavlanovna
 SHAXS BADIY IJODINI SHAKLLANTIRISHNING ESTETIK MUAMMOLARI VA
 MA’NAVIYAT 333-337

Хашимов Шерахон Жўрахонович
 ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚАРО ИМИДЖИНИНГ ЮКСАЛИШИДА ТИББИЁТ ТУРИЗМИНИНГ
 ТУТГАН ЎРНИ..... 338-342

Soatov Rasul Muxitdinovich
 BOBORANIM MASHRAV HAYOTI VA IJODIDA TASAVVUFGA DOIR QARASHLAR
 TAHLILI 343-348

Ashurov Navfal Burxonjon o‘g‘li
 MOVAROUNNAHR MIQYOSIDA NASAF SHAHRINING ILMIIY-MADANIY ASOSLARI 349-352

Ўразалиева Гулшада Бекнўлатовна
 ГЕНДЕР ТЕНГЛИКНИ ТАЪМИНЛАШ - ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН СТРАТЕГИЯСИНИНГ УСТУВОР
 ЙЎНАЛИШИ 353-358

Xudaynazarov Samad Xudayberdiyevich, Turgunov Azim Turgunovich
 JAMIYATNING MA’NAVIY - IJTIMOIIY RIVOJLANISHIDA O‘ZBEK XALQI MILLIY
 QADRIYATLARINING O‘RNI 359-364

<i>Suvanov Ilhom Abdixalilovich</i> AXBOROT-MAFKURAVIY TAHDIDLARGA QARSHI KURASHDA MILLATLARARO TOTUVLIK VA DINIY BAG'RIKENGLIKNI TA'MINLASHNING AHAMIYATI	365-371
<i>Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna</i> SHARQ ALLOMALARI ASARLARIDA OILA VA TARBIYA MASALALARI	372-376
<i>Kayumova Aziza Toshmuradovna</i> IBN XALDUNNING JAMIYAT VA IJTIMOYIY TARAQQIYOT TO'G'RISIDAGI QARASHLARI	377-381
<i>G'ulomov Obid G'ayratovich</i> YOSHLAR MA'NAVIY KAMOLOTIGA TA'SIR ETUVCHI IJTIMOYIY-MADANIY OMILLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	382-385
<i>Панжиев Сухроб</i> ГЛОБАЛЛАШУВ ВА ҒОЯВИЙ ТАҲДИДЛАР ДАВРИДА ҲАҚИҚАТ ТУШУНЧАСИНИНГ АҲАМИЯТИ	386-391
<i>Matnazarova Muhayyo Axmetjanovna, Azimova Charos Azamatovna</i> “ETNOS”, “MILLAT” TUSHUNCHALARINING MAZMUN-MOHİYATI VA ULARNING ILMIY- NAZARIY TAHLILI	392-398
<i>Amanov Alisher Kaxramonovich</i> VAQTNILMIY JIHATDAN TAHLIL QILISH HAMDA UNI FALSAFIY VA MADANIY NUQTAI NAZARDAN O'RGANISH	399-404
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Пайзибаева Мадинахон Собиржон қизи</i> БРИТАНИЯ ХАЛҚ ЭРТАКЛАРИНИНГ ШАКЛЛАНИШИДА КЕЛЬТ МИФОЛОГИЯСИНИНГ ТАЪСИРИ ВА ЎРНИ	405-409
<i>Tevosyan Gayane Arturovna</i> O'ZBEK VA RUS TILI GRAMMATIKASINING QIYOSIY TIPOLOGIYASI	410-417
<i>Boynazarov Islom Abduxalimovich</i> INGLIZ TILIDAGI FALSAFIY TERMINLARDI SINONIMIYA HODISASI	418-421
<i>Bahriddinova Yulduzxon Bahriddin qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI BOTANIK TERMINLARNING NOMINATIV TAHLILI VA BINAR NOMLANISHI	422-426
<i>Javliyev Mansurbek Odil o'g'li</i> KONSEPT TUSHUNCHASINING HOZIRGI ZAMON LINGVISTIKASIDA TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI	427-431
<i>Ruziyev Xusniddin Baxritdinovich</i> PARALLEL KORPUSLARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	432-436
<i>Rahimova Shahnoza Palvannozirovna</i> INGLIZ TILIDAGI IBORALARNI O'RGANISHDA TARJIMA MUAMMOLARI	437-442
<i>Muhamadiyev Timur Urazovich</i> INGLIZ TILIDAGI OAVDA OMMAVIYLASHMAGAN IBORALARDAN FOYDALANISH	443-446

<i>Панжиева Насиба Нармахматовна</i> ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СЕМАНТИЧЕСКОГО ПОЛЯ	447-451
<i>Умирова Дилфуза Суюновна, Асадов Шухрат</i> ОБРАЗОВАНИЕ ЯВЛЯЕТСЯ НЕОТЪЕМЛЕМОЙ И НЕПРЕРЫВНОЙ ЧАСТЬЮ ПРАВ И ИНТЕРЕСОВ ЧЕЛОВЕКА	452-456
<i>Ибрагимова Мохира Муратовна</i> ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ПСИХОЛОГИЗМ И ЕГО ФУНКЦИИ В ТВОРЧЕСТВЕ ВИРДЖИНИИ ВУЛЬФ	457-464
<i>Тойчиева Насибахон Суранбаевна, Ткебучава Ирина Георгиевна, Темирова Шоира Гайбуллаевна</i> АКТУАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ИЗУЧЕНИИ ИСТОРИИ ЛИНГВИСТИКИ	465-477
<i>Nurimova Diyora</i> LIRIK DISKURS VA UNING MOHIYATI	478-482
<i>Axmadjonova Mohinur Iqboljon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILIDA NUTQ AKTLARINING SEMANTIK TUZILISH TAHLILI	483-491
<i>Jumanazarov Shukurali Tashmamatovich</i> KORPUS TUZISH TEXNOLOGIYASI.....	492-495
<i>Samadova Oydin Ilxomjon qizi</i> FRAZEOLOGIK BIRLIK TUSHUNCHASI HAMDA UNING QO'LLANILISHI	496-500
<i>Xatrayeva Rano Rajabovna</i> XX ASR INGLIZ ILMIY FANTASTIKASINI TARJIMA QILISH XUSUSIYATLARI	501-505
<i>Ermatov Ixtiyor, Mamatqulov Azizbek</i> A.HOJIYEVNING TERMINOLOGIK LUG'ATLARI XUSUSIDA	506-510
<i>Muxtorova Moxlaroyim</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA TANBEH BERISHNI BILDIRUVCHI BIRLIKLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	511-517
<i>Abdullayeva Nilufar Ramazonovna, Aliqulova Rohila</i> O'SIMLIK NOMLARI BILAN BOG'LIQ TARBIYAGA OID MAQOL VA MATALLARNING CHOG'ISHTIRMA TAHLILI	518-521
<i>Носирова Мубина Олимовна</i> СПЕЦИФИКА ОТРАЖЕНИЯ АНТРОПОЦЕНТРИЧЕСКИХ ПОСЛОВИЦ В СЛОВАРЯХ РАЗНОСИСТЕМНЫХ ЯЗЫКОВ	522-528
<i>Xasanov Zafar Baxtiyorovich</i> ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA SPORT ATAMALARINI O'RGANISHNING NAZARIY ASOSLARI	529-534
<i>Рахматов Бекзод Уктам угли</i> СОЦИАЛЬНО-ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ПОНЯТИЯ «УЧИТЕЛЬ»	535-539

Yaxyoyev Fayzullo muhammadsoli o'g'li
XX ASRNING IKKINCHI YARMIDA ALISHER NAVOIY LIRIKASIGA DOIR MATNSHUNOSLIK
BILAN BOG'LIQ TALQINLAR..... 540-546

Otajonova Dildor Baxtiyarovna
KORPUS TURLARINING LINVISTIKA SOHASINI TARAQQIY ETTIRISHDAGI
AHAMIYATI 547-551

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович
МАЪНАВИЙ ЗИЁН КОМПЕНСАЦИЯСИ МИҚДОРНИ АНИҚЛАШНИНГ НАЗАРИЙ ВА
АМАЛИЙ MASALALARI 552-559

Fayzullayev Aslbek Ulug'bek o'g'li
MULKNI QASDDAN NOBUD QILISH YOKI UNGA ZARAR YETKAZISH UCHUN JINOIY
JAVOBGARLIKNI TAKOMILLASHTIRISHNING AYRIM MASALALARI 560-564

Элмуродов Ҳусан Элмуродович
МЕҲНАТНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ СОҲАСИДА ЎҚУВДАН ҲАМДА БИЛИМ ВА
КЎНИКМАЛАРИ ТЕКШИРУВДАН ЎТМАГАНДА ИШДАН ЧЕТЛАШТИРИШ..... 565-572

Аслонова Лайло Олимовна
ИЛМИЙ ХОДИМЛАР ҲУҚУҚИЙ МАҚОМИНИ БЕЛГИЛАШНИНГ АЙРИМ
MASALALARI 573-583

Файзиева Гулрух Мухаммади кизи
НЕКОТОРЫЕ ПОНЯТИЯ В СФЕРЕ ГАРАНТИИ ПРАВО НЕПРИКОСНОВЕННОСТИ
ЖИЛИЩА 584-588

Ибрагимова Сабина Эркиновна
К ВОПРОСУ О СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕХАНИЗМОВ В СФЕРЕ
ДОСУДЕБНОГО УГОЛОВНОГО ПРОИЗВОДСТВА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН..... 589-593

Tosheva Maftuna Anvar qizi
AXLOQQA QARSHI JINOYATLARNING JINOYAT-HUQUQIY JIHATLARI 594-600

Халилов Дониёр Нортажиевич
КОНСТИТУЦИОННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРАВ И
СВОБОД В СОЦИАЛЬНОМ ГОСУДАРСТВЕ 601-607

Файзуллаева Нигорахон Равшановна
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ДОГОВОРА В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНОГО
КУЛЬТУРНОГО ПРАВА 608-618

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Saydillayeva Mehrinaz Bahodir qizi
OLIY TA'LIM TIZIMIDA TA'LIM DASTURLARINI LOYIHALASHTIRISH ASOSIDA PEDAGOGIK
TA'LIM METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH ASOSLARI 619-626

Ubaydullaeva Jamila Hurramovna
DARS TURLARI VA DARSNI REJALASHTIRISHGA NISBATAN YONDOSHUVLAR 627-631

<i>Ro'ziyeva Nazira Yodgorovna, Panjjeva O'g'ilshod Baxodir qizi, Jo'raev Baxodir Norbo'tayevich</i> O'QUVCHILARGA TABIATNI ASRASH VA EZOZLASHNI "YASHIL MAKON" MILLIY TEKNOLOGIYA LOYIHASI ASOSIDA AMALIY ANJUMANLAR ORQALI OLIB BORISH	632-640
<i>Юлдошев Рустам Дилшод угли</i> РОЛЬ ПРАГМАТИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ В ИЗУЧЕНИИ ЯЗЫКА И КОММУНИКАТИВНОМ ПРОЦЕССЕ	641-645
<i>Razzakov Baxrom Abdug'afurovich</i> BO'LAJAK MUHANDISLAR UCHUN OG'ZAKI MULOQOT KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH: INGLIZ TILI DARSLARIDA TRANSPORT TERMINOLOGIYASINI O'RGANISHGA MISOLIDA.....	646-650
<i>Salimova Shahlo Sayfulloyevna</i> TA'LIM TIZIMIDA XAVFSIZ MUHITNI YARATISH MUAMMO VA ISTIQBOLLARI	651-656
<i>Kuchkarova Arofathon</i> MATEMATIKA DARSLARIDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH (GEOGEBRA DASTURI MISOLIDA)	657-661
<i>Radjabova Gulnoza Giyosiddinovna</i> YOZISH BO'YICHA KO'RSATMALARNI TAKOMILLASHTIRISHDA ZAMONAVIY AMERIKA INGLIZ TILI KORPUSINING (COCA) ROLI	662-669
<i>Sharifov Muxriddin Kamoladdin o'g'li</i> PROFESSIONAL TA'LIM MUASSASALARIDA MAXSUS FANLARNI O'QITISH ISTIQBOLLARI	670-675
<i>Saidova Surayyo Yarqulovna</i> NOFILOGIK TA'LIM YO'NALISHI TALABALARI O'QISH KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA SOHAVIY MATNLAR XUSUSIYATLARI VA MATN TANLASH TAMOYILLARI	676-686
<i>Djalolov Furqat Fattohovich</i> UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA INGLIZ TILI TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA SIFATINI YAXSHILASH YO'LLARI	687-691
<i>Niyazova Minara Baxramovna</i> TEKNIKA OLIY O'QUV YURTLARIDA TALABALARNI FRANSUZ TILIGA QIZIQTIRISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI.....	692-697
<i>Amrillayev Husniddin Ashrab o'g'li</i> OLY TA'LIMDA VIRTUAL LABORATORIYALARDAN O'QUV JARAYONIDA FOYDALANISHNING PEDAGOGIK JIHATLARI	698-702
<i>Boboyeva Zarifa Jahonqulovna</i> SPORT TAYYORGARLIK JARAYONLARINING ADAPTIV MEXANIZMLARI.....	703-708
<i>O'rozov Shahobiddin Ziyadullayevich</i> AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRIDA DAVLATNI BOSHQARISH TAMOYILLARI.....	709-713
<i>Muxtshamova Parvina Zahitovna</i> ESL DARSLARIDA HAQIQIY MATERIALLARDAN FOYDALANISH	714-716

Received: 20 May 2024
Accepted: 30 May 2024
Published: 19 June 2024

Article / Original Paper

THE HISTORICAL CONTEXT OF ANGLO-RUSSIAN COMPETITION IN CENTRAL ASIA AND THE POLITICS OF THE GREAT GAME

Azimjon Askarov Odiljon ugli

Namangan state university, PhD student

Email: askarovazimjon999@gmail.com

Abstract. The Great Game, a term coined by British intelligence officer Arthur Conolly in the early 19th century, refers to the intense rivalry and competition between the British Empire and the Russian Empire for influence and control in Central Asia during the 19th and early 20th centuries. This period of intense competition, which spanned over a century, was marked by a series of diplomatic maneuvers, military incursions, and strategic alliances that shaped the modern political landscape of the region. This article will examine the historical context of Anglo-Russian competition in Central Asia, the politics of the Great Game, and the implications of this rivalry on the region and the world at large.

Keywords: the great game, the Russian Empire, the British, dominions, political status, the division of territories

O'RTA OSIYODAGI ANGLIYA-ROSSIYA RAQOBATINING TARIXIY KONTEKSTI VA KATTA O'YIN SIYOSATINING VUJUDGA KELISHI

Askarov Azimjon Odiljon o'g'li

Namangan davlat universiteti 2-kurs tayanch doktoranti

Annotasiya. Buyuk o'yin, 19-asr boshlarida Britaniya razvedkasi xodimi Artur Konolli tomonidan kiritilgan atama 19-asr va 20-asr boshlarida Markaziy Osiyoda ta'sir va nazorat qilish uchun Britaniya imperiyasi va Rossiya imperiyasi o'rtasidagi kuchli raqobatni anglatadi. Bir asrdan ko'proq davom etgan ushbu kuchli raqobat davri mintaqaning zamonaviy siyosiy manzarasini shakllantirgan bir qator diplomatik manevrlar, harbiy bosqinlar va strategik ittifoqlar bilan ajralib turdi. Ushbu maqolada Markaziy Osiyodagi Angliya-Rossiya raqobatining tarixiy konteksti, buyuk o'yin siyosati va ushbu raqobatning mintaq va umuman dunyoga ta'siri ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: buyuk o'yin, Rossiya imperiyasi, Britaniyaliklar, hukmronliklar, siyosiy mavqe, hududlar bo'linuvi

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I6Y2024N11>

Kirish. Hudud va uning boylıkları bo'yicha ziddiyatlar doimo inson tabiatining bir qismi bo'lib kelgan. Hududning qiymati uning resurslariga bog'liq bo'lib, bu odamni o'z hirsini bunday hududini ekspluatatsiya qilishga majburlashga undaydi. Angliya-Rossiya inqirozi (1875-1878) Afrika va Markaziy Osiyodagi Yevropa va Rossiya kuchlarining imperializmi bilan yakunlangan edi. Qirol Muhammadning Afg'oniston hukmronligi (1826-1839) Britaniya bilan bir qator kelishmovchiliklarning guvohi bo'lib, 1838 yilda Britaniyaning Rossiya imperiyasi bilan raqobati natijasida Buyuk o'yin vujudga keldi. Janubi-G'arbiy Osiyo va Markaziy Osiyoda hududiy yuksalish bilan birga siyosiy hokimiyat va ta'sir mavjud edi. "Professor Dominik Lieven bu iborani" buyuk Britaniyani Rossiyaga qarshi bir davrda o'rnatgan geosiyosiy raqobat " deb

ta'riflaydi. Shubhasiz, inglizlar infratuzilma jihatidan ruslardan o'zib ketishdi, bu nafaqat yuk tashishga yordam berdi, balki imperiya koloniyalari o'rtasidagi aloqa kanallarini ham yaxshiladi. Misol uchun, ruslar Markaziy Osiyoda temir yo'l tizimini qurishni 1880-yillarda, inglizlar faqat Hindistonda 1000 milya yo'l qurilishini yakunlagan paytda boshlagan. Bundan tashqari, 1750-yillarda Angliyada sanoat inqilobi boshlanganligi Britaniyaga sanoatlashtirish va neftni burg'ilashda katta yutuqlarga erishishga imkon berdi va shuning uchun Rossiyada shart bo'lmagan kapitalni to'pladi. Yuqorida aytib o'tilgan Britaniyaning afzalliklariga qaramay, u Rossiyaning ambitsiyalarini e'tiborsiz qoldirmadi, chunki ruslarning Markaziy Osiyodagi taraqqiyoti tahdid solayotgan edi.

Muhokama. 19-asrning boshlarida o'zini hukmron jahon kuchi sifatida ko'rsatgan Britaniya imperiyasi Markaziy Osiyoga o'z ta'sirini kengaytira boshladi. Hozirgi Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston, Turkmaniston va O'zbekistonni o'z ichiga olgan mintaqa strategik jihatdan Yevropa va Osiyoning chorrahasida joylashgan bo'lib, uni savdo va tijorat uchun muhim markazga aylantirdi. Hindistonda o'z o'rnini topgan inglizlar yangi bozorlar, resurslar va savdo yo'llarini ta'minlash istagi bilan o'z imperiyasini shimolga qarab Markaziy Osiyoga kengaytirishga intildilar.

Ayni paytda, 16-asrdan boshlab o'z chegaralarini sharqqa kengaytirib kelayotgan Rossiya imperiyasi janubga Markaziy Osiyoga surila boshladi. Kavkaz mintaqasida o'z o'rnini topgan ruslar mintaqaning ulkan tabiiy boyliklari, shu jumladan neft, gaz va foydali qazilmalar ustidan nazoratni qo'lga kiritishga intildilar. Rossiya imperiyasi, shuningdek, Britaniya imperiyasining o'sib borayotgan kuchini muvozanatlash uchun mintaqadagi ta'sirini kengaytirishga intildi.

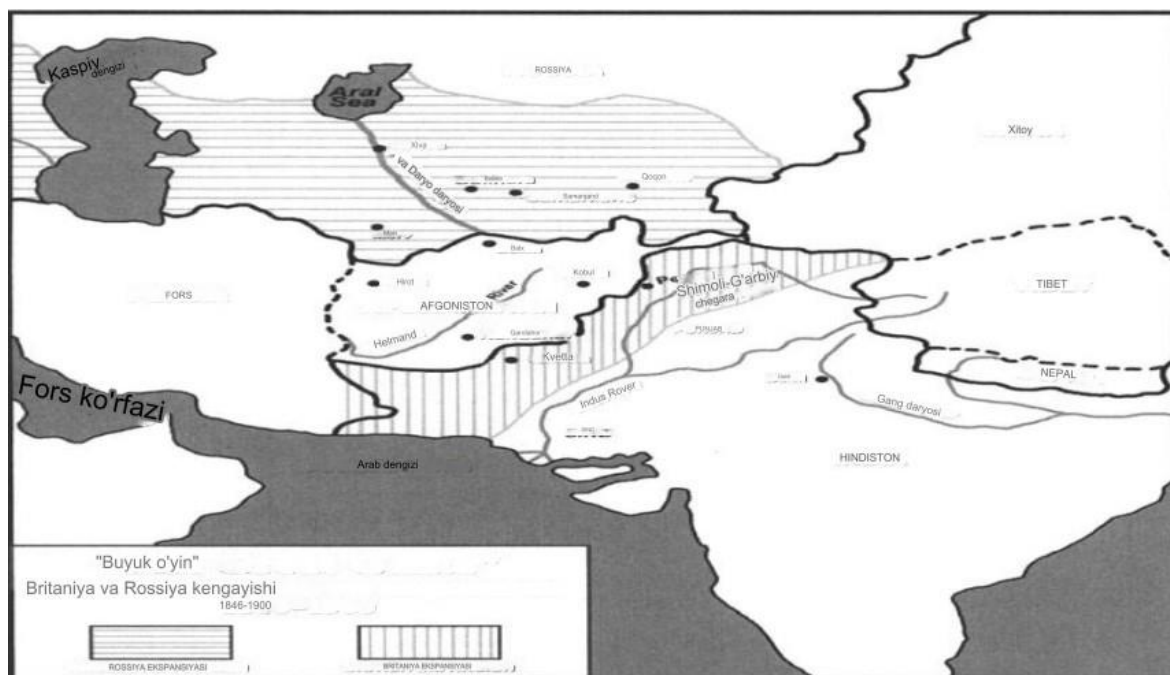
O'rta Osiyodagi Britaniya va Rossiya imperiyalari o'rtasidagi raqobatni geosiyosiy, iqtisodiy va strategik manfaatlarning murakkab to'plami kuchaytirdi. Mintaqada Rossiya ta'sirining tarqalishidan xavotirda bo'lgan inglizlar o'zlarining Hindiston imperiyasi va Rossiya imperiyasi o'rtasida old zonasini o'rnatishga intildilar. Boshqa tomondan, ruslar o'zlarining iqtisodiy o'sishi va kengayishini ta'minlash uchun mintaqaning tabiiy resurslari va savdo yo'llari ustidan nazoratni qo'lga kiritishga intildilar.

Buyuk o'yinning boshlanishini belgilagan asosiy voqealardan biri 1873 yilda Rossiyaning Xivani bosib olishi edi. Hozirgi O'zbekistonda kichik, ammo strategik jihatdan joylashgan Davlat bo'lgan Xivan xonligi mintaqadagi savdo va tijorat uchun muhim markaz bo'lgan. Rossiyaning Xivani bosib olishi Buyuk o'yinni tavsiflovchi bir qator harbiy bosqinlar va diplomatik manevrlarning boshlanishini belgiladi.

Rossiyaning Xivani bosib olishiga javoban inglizlar O'rta Osiyoga bir qator harbiy ekspeditsiyalarni, shu jumladan 1839-1842 yillarda Britaniyaning Afg'onistonga ulkan ekspeditsiyasini boshladilar. Mintaqada Rossiya ta'sirining tarqalishidan xavotirda bo'lgan inglizlar Afg'onistonda o'zlarining Hindiston imperiyasi va Rossiya imperiyasi o'rtasida old zonasi vazifasini bajaradigan do'stona hukumat o'rnatishga intildilar.

Buyuk o'yin, shuningdek, bir qator diplomatik manevrlar va strategik ittifoqlar bilan ajralib turdi. Britaniya va ruslar josuslik bir murakkab o'yin bilan shug'ullanuvchi, sabotaj, va tashviqot, mintaqada bir-biriga ustun izlab, Ikki imperiya, shuningdek, mintaqada ta'sir va nazoratni qo'lga kiritishga intilib, mahalliy hukmdorlar va qabilalar bilan bir qator ittifoq tuzdilar.

1-xarita: Buyuk o'yin: Britaniya va Rossiyaning kengayishi (1846-1900)

Buyuk o'yinning eng ko'zga ko'ringan misollaridan biri 1907 yilgi Angliya-Rossiya Konvensiyasi edi. Sankt-Peterburgda imzolangan Konventsiya Buyuk o'yinda vaqtinchalik sulh tuzdi, chunki inglizlar va ruslar Markaziy Osiyoni ta'sir doiralariga bo'lishga kelishib oldilar. Inglizlar uchun katta g'alaba sifatida ko'rilgan Konventsiya mintaqada nisbatan xotirjamlik davrini boshlab berdi, chunki ikki imperiya boshqa global mojarolarga, shu jumladan birinchi Jahon urushiga e'tibor qaratdi.

Ajoyib o'yin mintaq va umuman dunyo uchun katta ta'sir ko'rsatdi. Britaniya va Rossiya imperiyalari o'rtasidagi raqobat Markaziy Osiyoda, jumladan Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston, Turkmaniston va O'zbekistonda zamonaviy milliy davlatlarning tashkil topishiga olib keldi. Buyuk o'yin, shuningdek, mintaqani Yevropa va Osiyo bilan bog'laydigan yangi transport tarmoqlarini, shu jumladan Trans-Kaspiy temir yo'lini rivojlantirishga olib keldi.

Buyuk o'yin global siyosat uchun ham muhim ta'sir ko'rsatdi. Britaniya va Rossiya imperiyalari o'rtasidagi raqobat buyuk kuchlar raqobatining yangi davrini boshlab berdi, chunki boshqa Yevropa kuchlari, shu jumladan Germaniya va Frantsiya mintaqaga qiziqish bildira boshladilar. Buyuk o'yin birinchi Jahon urushining boshlanishiga ham hissa qo'shdi, chunki Buyuk o'yin davomida o'rnatilgan ittifoq va raqobatning murakkab tizimi Yevropaning yirik kuchlarini mojaroga tortdi.

Tahlil va natijalar. Tarixan Rossiyaning o'rta Osiyoni bosib olishi Buyuk Pyotrning Rossiya hukmronligiga (1682-1725) qaytishdir. Uning motivlari asosan siyosiy va iqtisodiy, ya'ni savdo yo'llarini qozoqlarning yo'llaridan ozod qilish va ruslarning Osiyodagi mavjudligini mustahkamlash edi.

Bunday maqsadga erishish uchun ular Ural daryosida Orenburg bazasini tashkil etishdi, uning maqsadi qozoqlarni rus savdogarlariga hujum qilishdan to'xtatish edi. Ruslarni Markaziy Osiyoda kengayishiga turtki bo'lgan ikkinchi sabab ularning to'qimachilik sanoatini davom ettirish uchun xom ashyoga, ya'ni paxtaga bo'lgan ehtiyojidir. Yuqorida aytib o'tilgan siyosiy va

iqtisodiy rag'batlardan tashqari, rus harbiylari o'z saflari orasida shon-sharaf, ko'tarilish va medallarni qo'lga kiritish uchun o'zining harbiy jasoratini namoyish etishni istagan Cherniaev singari erkaklarni tayinladilar. Shunday qilib, o'zlarining boshliqlarining hamdardligini qozonish va oxir-oqibat o'z orzulariga erishish uchun ular rus ekspansiyasini asosiy maqsadiga aylantirdilar.

Britaniya va Rossiya ta'sir doiralari. O'rta Osiyodagi Angliya-Rossiya raqobatidan tashqari, bu kuchlarning raqobati yaqin Sharqda ham kuchayib, ularni Turkiya va Fors bilan yaxshi munosabatda bo'lishga majbur qildi. Ushbu so'nggi davlatlar hal qiluvchi ahamiyatga ega edi, chunki Rossiya va Britaniyaning harbiy va tijorat aloqalari ular orqali o'tdi. Ruslar kamayib borayotgan Usmonli imperiyasini nazorat qila olmasliklaridan xavotirda edilar, chunki bu ularning vataniga yo'l edi. Turkiya Buyuk Britaniya uchun ayniqsa muhimroq edi, chunki uning ta'siri ostida, uning nazorati ostida bo'lgan Suvaysh kanali, Britaniyaning Hindistonga boradigan hayot yo'li. Markaziy Osiyodagi Angliya-Rossiya imbroglioslari ichida Afg'oniston ikkala kuch uchun ham juda muhim edi. Ruslar uchun bu Hindiston uchun chiqish joyini tashkil etdi. Xuddi shu tarzda, inglizlar Afg'onistonni o'z imperiyalarini birlashtirishi va oxir-oqibat Hindistondagi siyosiy va iqtisodiy manfaatlarini ta'minlashi uchun to'siqli mamlakat bo'lishini xohlashdi.

2-xarita: markaziy Osiyo davlatlari (19-asr, hozirgi davr)

Britaniya Rossiyaning ulug'vorligidan qo'rqishi haqida

Hindistonga bostirib kirish istiqboli XIX asrning birinchi yillarida nafaqat Yevropaning keng jamoatchiligida, balki Yevropaning siyosiy va harbiy elitasida ham odatiy hol bo'lganligini ta'kidladi (De Evans,1828). Britaniya Hindistoniga bostirib kirishning amaliyligi to'g'risida, Polkovnik De Leysi Evans kutilmagan holatlarga tayyorgarlik ko'rish uchun Bengal hukumati siyosiy agentlarga xavfsiz bo'lish uchun topshiriqlar berdi. Bir necha boshqa omillar Hindiston ruslar qo'liga tushib qolishi Britaniya uchun qo'rquvlarga sabab bo'ldi, va shunday 1838 yilda Afg'onistonga aralashishga Britaniya ko'chib o'tishga majbur edi.Shunga qaramay, 18-19 asrlarda Britaniyani tashvishga solishi uchun ikkita qiziqarli fakt etarli edi: Buyuk Pyotrning 1725 yilda Rossiya ko'chib o'tishi kerakligi haqidagi bayonoti

Hindiston tomon va XIX asr ruslarining sharqqa va janubga kengayishi edi. Ushbu kengayish uzoq muddatda Britaniya Hindistoni va Rossiyaning geografik chegaralarini XVIII asrda 4000 mildan XIX asr o'rtalarida 1000 milgacha kamaytirish edi.

Hindistonning mustamlakasini himoya qilish uchun Markaziy Osiyoda Britaniyaning kengayishi: Rossiyaning Markaziy Osiyoda muntazam ravishda kengayishiga reaksiya sifatida Buyuk Britaniya quyidagi choralarni ko'rdi: potentsial tahdidlar kelib chiqishi mumkin bo'lgan hududlarni egallab olish va Rossiyaning Hindiston tomon yurishini to'xtatish uchun to'siq davlatlarini yaratish. Hindistonni tashqi tahdidlardan himoya qilish zarurati inglizlarni uning atrofida himoya doirasini shakllantirishga undadi. Shunga ko'ra, ular Seyshel orollarini (1797), Umid burnini (1797) va Maltani (1800) egallab olishdi. Birma Hindiston hududlarini bosib olganligi sababli, ular 1824 va 1852 yillarda ikkinchisiga qarshi ikkita urush olib borishdi, bu davrda inglizlar Birmaning qismlarini qo'shib olishdi. Sharqda Xitoy Britaniyaning Hindistondagi manfaatlari bilan chambarchas bog'liq edi. Sharqiy Hindiston kompaniyasining Xitoy bilan tijorat faoliyatidan olingan foydasining bir qismi mavjud edi. Natijada, ushbu tijorat faoliyati Xitoy hukumati xazinasini quritdi, chunki afyun uchun choy va kumushni almashtirish kerak edi. Xitoy rasmiylarining harakatlari hind afyunining oqimi 1839 yilda va yana 1856 yilda urushga va keyinchalik Britaniyaning 1841 yilda Gonkong orolini qo'shib olishiga olib keldi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, Markaziy Osiyodagi Angliya-Rossiya raqobatining tarixiy konteksti va buyuk o'yin siyosati geosiyosiy, iqtisodiy va strategik manfaatlarning murakkab to'plami bilan ajralib turardi. Bir asrdan ko'proq davom etgan Britaniya va Rossiya imperiyalari o'rtasidagi raqobat mintaqaning zamonaviy siyosiy manzarasini shakllantirdi va global siyosat uchun muhim ta'sir ko'rsatdi. Bir qator diplomatik manevrlar, harbiy bosqinlar va strategik ittifoqlar bilan ajralib turadigan Buyuk o'yin mintaqaga va umuman dunyoga ta'sir o'tkazishda davom etmoqda, chunki zamonaviy kuchlar, shu jumladan AQSh, Xitoy va Rossiya Markaziy Osiyoda ta'sir va nazorat uchun kurashni davom ettirmoqda.

Buyuk o'yin merosini Markaziy Osiyoning zamonaviy siyosatida ko'rish mumkin. Neft, gaz va foydali qazilmalarni o'z ichiga olgan ulkan tabiiy boyliklar joylashgan mintaqa savdo va tijorat uchun muhim markaz bo'lib qolmoqda.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Evans, G. de va Evans, M. (2004). Britaniya Hindistoniga bostirib kirishning amaliyligi to'g'risida. Routledge.
2. Oltin, P. B. (2011). Jahon tarixida Markaziy Osiyo. Oksford universiteti matbuoti.
3. Garold T. Cheshir. (1934). Imperator Rossiyasining Hindiston chegarasigacha kengayishi. Slavyan va Sharqiy Yevropa sharhi, 13(37), 85–97. <http://www.jstor.org/stable/4202960>

4. Levin, P. (2020). Britaniya imperiyasi quyosh chiqishidan quyosh botguncha. Routledge, Teylor va Frensis guruhi.
5. Lieven, D. (2003). Imperiya: Rossiya imperiyasi va uning raqiblari XVI asrdan hozirgi kungacha. Pimlico. London
6. Jon Myurrey. (1895 yil 1 yanvar). Ser Bartle Frerening hayoti va yozishmalari: Martineau, Jon, 1834-1910: Qarz olish va oqim. Internet arxivi. 2022-yil 8-mart, <https://archive.org/> saytidan olindi
7. Osborn, L. (2010). Ahmoq urushlar vazirligi. Jahon ishlari, 173(1), 6–16. <https://doi.org/10.3200/wafs.173.1.6-16>
8. Tasodifiy uy. (1997). Random House Websterning qisqartirilmagan lug'ati.
9. Rashid, A. (2010). Tolibon: Markaziy Osiyoda jangari islom, neft va fundamentalizm. Yel universiteti matbuoti.
10. Rezun, M. (1986). Buyuk o'yin qayta ko'rib chiqildi. Xalqaro jurnal, 41(2), 324.<https://doi.org/10.2307/40202372>
11. Rori, S. (2012 yil, 28 may). Afg'oniston: Buyuk o'yin. IMDb. 2022-yil 4-martda <https://www.imdb.com/title/tt4895744/> saytidan olindi.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 6 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).